

UHL GABRIELLA

Szerepzavar

A TÚLÉLŐ ÁRNYÉKA. AZ EL KAZOVSKIJ-ÉLET/MŰ
KÖTETRŐL

**El Kazovszkij Alapítvány
Budapest, 2017
362 oldal, ár 11 990 Ft**

”

A magyar művészettörténet-írás egy fontos kísérlete volt a Magyar Nemzeti Galériában 2015 telén megrendezett El Kazovszkij-kiállítás, amely egy, a magyar közegtől eltérő formát, a kiállítást mint kanonizációs folyamatot, vagy pontosabban módszert próbálta meg bevezetni, s a félmúlt, illetve a kortársi tendenciák értelmezési keretévé tenni. Látomásossága, attraktivitása túllendítette botlásain azáltal, hogy a kiállítás nem végleges ítéletmondásra, hanem gondolatjátékra, kísérletezésre teremtett reprezentációs forma, amely éppen ideiglenességével, performativitásával ad lehetőséget egy életmű, egy életszakasz, egy koncentrált probléma feltárására. A dokumentációs kényszer, s az írás, a könyv hitelességének máig tartó mítosza arra predesztinálta a kurátort (kurátorokat), hogy átfordítsa vízióját a katalógus(?), életműkötet(?), laza szövetű tanulmánygyűjtemény(?) formájába is. A bizonytalanság írásjelei a végül megjelent kötet kiforratlanságára, az életművet elközhelyesítő, sőt, olykor elbulvárosító értelmezésére utalnak. A nagyívű kísérlet elbukott, képtelen volt befogni azt az ívet, amelyet vizuálisan bejárt. A képtelenség nem magyarázható a hamis kultuszteremtő ideákkal: „a művész nagyszerűségével”, „életművének rejtelmességével”, „személyiségének befoghatatlanságával”. Ezek mind a kitérés közhelyei, az el nem végzett filozói munka elsimítására tett ügyetlen kísérletek.

A kötet identitászavarral küzd, nem tudja megmondani önmagáról, mi volt a szerzők, a szerkesztő célja vele. S főleg a benne szereplő tanulmányok(?), írások mind szemléletükben, tudományos apparátus-használatukban, mind retorikailag rendkívül egyenetlen színvonalat képviselnek, tovább növelve a zavarodottságot. Míg a kiállítás koncentrált, határozott utat járt, e szándék és eszköz a kötetre teljességgel szétesett, szabad utat engedve a talmi és hazug kultuszteremtésnek, az álhírek, álolvasatok megalapozatlan manipulációjának.

Már a kötet elején, a Nagy Boldizsár jegyezte beköszöntő a kukkoló attitűdöt vezeti be. Ha az avitt, de a könyv tanulmányaitól nem idegen életrajzi szemléletű magyarázattal fordulunk ezen írói(?) pozíció felé, akkor tudnunk kell, hogy ez a legidegenebb El Kazovszkijtől, hiszen egész színházi tevékenysége, és főleg panoptikumai annak a 19. századi polgári színháznak, a kukucskáló passzív néző pozíciójának radikális megújítására törekedtek, amely még sajnos most is uralja a magyarországi kőszínházi kultúrát. Nemcsak elhibázott, de veszélyes is a bulvárba oltott személyi kultusz, amely a kötet bevezetőjét jellemzi, mivel hamis célokat, hamis ideákat jelöl ki, egyáltalán nem artikulálja azokat a felvetéseket, kérdéseket, amelyek az El Kazovszkij-életművel kapcsolatban a művészettörténeti-kutatásban fel-felmerültek, s kulminálódtak a kiállítás újszerű szemléletében. Egy roppant maradi, nemhogy a kortárs művészeteóriában, de még a kritikai elméletekben is járatlan amatőr felvezető szavai ezek.

A következő tanulmány Siklós Péter tollából hatalmas információhalmazzal lepi el, illetve meg az olvasóját. Látszólag a Kazovszkij-életmű interpretálásának szempontjából fontos és elengedhetetlen orosz kötődések feltérképezésébe kezd, de hangsúlyozom, csak látszólag. Mivel a filológusi munkát, mind annak hagyományos, mind a „big data” felőli értelmezésében elmulasztja. A filosz alapvető képessége és metódusa a kíváncsiság, az adatok egymáshoz és egyéb forrásokhoz való viszonyítása, a folytonos kutatás, az újonnan előkerült adatok azonnali és friss értelmezése és beépítése a reflektált gondolatokba, szövegekbe. Siklós Péter tanulmányában azonban semmi jelét nem látjuk e folyamatnak. A hagyatékból előkerült adatokat egyáltalán nem veti össze a közgyűjteményi forrásanyaggal, nem súlyoz, nem gondolkodik, egyszerűen és gépiesen „darálja” az információt. Egyáltalán nem érthető, hogy ki, miért, hogyan kapcsolódik az életműhöz, mennyiben erősítik vagy cáfolják az emlegetett dokumentumok a kialakult vagy kialakítandó El Kazovszkij-képet. Ez a reflektálatlanság és hanyagság, amellyel a szerző az adatokat kezeli, elértékteleníti és elfedi azoknak az életműben betöltött szerepét. A tanulmány egy rossz értelemben vett pozitivista, túlzottan biografikus megközelítése El Kazovszkij munkásságának. Rossz értelemben pozitivista, mert az anyaggyűjtés pontosságára és kritikai vizsgálatára nem ügyel, nem egyszer előfordul ellentmondás a tanulmány szövege és a kötet egyéb helyein megjelenő adatok között. Sajnálatos, hogy ez nem tűnt fel senkinek a „szerkesztők” között, mivel az ezek feloldására tett kísérletek mindenképpen előrevitték volna az életmű további kutatását.

Míg a Kazovszkij-kötet első felében a hagyományos interpretációs metódusok buknak el, addig a tanulmányok egy másik része arról tanúskodik, hogy a kortárs teóriák elsajátítása és alkalmazása is akadozik egy életmű kibontása kapcsán. Erdő Rebeka és Iricsek Zsuzsanna írásai jól tükrözik azt a hirtelen munkamódszert, amely elharapózóban van: végy egy trendy értelmezési módszert, húzd rá erőszakkal egy alkotóra, jól rázd össze és készen is van a dolgozat! A mix talán, illetve látszólag elfedi a két szerzőnek a magyar és nemzetközi művészet történetében való tájékozatlanságát. Rossz hír, de művekről, a források ismerete nélkül, nem lehet, illetve etikusan nem lenne szabad kinyilatkoztatásokat tenni.

Retorikai fordulatként a következőkben a kötet erényei következnek. Rényi András nagyívű apparátust mozgó értekezése a Kazovszkij-értelmezések kiváló darabja, folytatva, kiegészítve és újragondolva mindazokat a feltevéseket, amelyek a művésztől megjelent korábbi írásaiban megjelentek. Érződik az életművel való birkózás, a fáradtan-felemelő képekkel eltöltött idő, a sűrítettség, a megértés és megértetés gyakorta radikálisan újragondolt lehetősége. Szigorúság, pontosság jellemzi Rényi tanulmányát, kutatói attitűdjét, miközben ezen

erényeket elhanyagolta szerkesztői mivoltában. Brillináns esszéje mellett a kötetben helyet kapott a kiegészített kiállítási vezető is, amely már a tárlat idején megjelent. Sajnos az ismétlés, mégha képhasználatában változatosabb is, jelen esetben redundáns, s azt mutatja, hogy El Kazovszkijról – egyelőre – nincs több, nincs más mondanivalója a magyar művészettörténet-írásnak. Pedig lehetne, főleg, ha a rendkívül pecíz adattár (Király Judit kiváló és értő munkája) információinak átolvasását, megnézését és végiggondolását a szerzők kötelező alapnak tekintették volna ahhoz, hogy az életmű tárgyalásába kezdjenek. Az El Kazovszkij-kötet ebből a szempontból csak egy elmulasztott lehetősége a lokális művészettörténet-írásnak, megmutatva mindazokat a késleltető, visszahúzó erőket, amelyek a tudomány jelenkori helyzetét jellemzik. Ami viszont igazán sajnálatos, hogy a művész hagyatékának vizuális felmérése és értelmezése is elmaradt a kötetben. A családi archívumban megmaradt dokumentumfotók katasztrófális technikai paraméterein nem javítottak, a műtárgyfotók minősége kevés kivételtől eltekintve a nemzetközi standardokat figyelembe véve elégtelen, az attrakzív kiállítási installációról készült helyszíni fotók az utómunkák teljes hiánya miatt önmaguk paródiájába fordulnak a kötetben. A kiadvány vizuális gondozatlansága és kaotikussága mindenképpen arra utaló jelek, hogy az alapkutatásokhoz szükséges kép és szöveg adatbázis elkészítéséhez sem sikerült eljutni a kötet összeállításakor. A hiány árnyéka figyelmeztető.

(Szerkesztette és a műtárgyjegyzéket összeállította: Rényi András)